

АНАЛІЗ ДОСЯГНУТОГО РІВНЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Пархомець М.К., д.е.н., професор,
Тернопільський національний економічний університет,
Погребняк І.І., аспірант,
ННЦ "Інститут аграрної економіки" УААН, м. Київ*

У статті висвітлено аналіз досягнутого рівня спеціалізації, визначено фактори впливу на рівень спеціалізації і обґрунтовано подальші напрями спеціалізованих сільськогосподарських підприємств Тернопільської області

The analysis of the attained level of specialization is reflected in the article, certainly factors of influence on the level of specialization and grounded subsequent directions of the specialized agricultural enterprises of the Ternopol area

Постановка проблеми. Важливим фактором підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є його спеціалізація. Вона відображає якісний бік суспільного поділу праці і визначає, виробництво яких видів продукції необхідно зосередити на даній території та в підприємстві.

Проблеми економічної ефективності аграрного виробництва залежно від місцевих чинників її формування потребують детального вивчення раціональних розмірів підприємств за площею земельних угідь, бережливого використання ресурсів, обґрунтування переваг концентрації та спеціалізації виробництва і можливостей його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення спеціалізації ґрунтовно досліджували відомі вітчизняні економісти-аграрники: А.Б. Бутник-Сіверський, П.К. Канінський, В.В. Колеснік, В.А. Мельник, В.В. Зіновчук, О.В. Крисальний, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин та ін.

Цілі статті. Необхідність обґрунтування економічних механізмів функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах нестабільності та забезпечення ефективної їх діяльності зумовили мету і завдання даного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Дослідження показали, що сільськогосподарські підприємства Тернопільської області спеціалізуються в рослинництві на вирощуванні зернових культур і цукрових буряків, у тваринництві - на виробництві молока, свинини, яловичини, а їх традиційний напрям спеціалізації – зерново-буряківничо-скотарський. Це можна прослідкувати за наведеними даними в табл. 1.

Як видно з таблиці, упродовж 2000 – 2008 рр. обсяг доходу, отриманого від реалізації продукції рослинництва збільшився у 4,2 рази і становить 85,8% від загального доходу підприємств. Обсяг доходу від тваринництва за цей же період збільшився в 1,9 рази і займає у структурі товарної продукції лише 14,2%. Наведені дані засвідчують, що в області більш швидкими темпами розвиваються рослинницькі галузі.

Таблиця 1

Динаміка реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Тернопільської області

Показники	2000 р.		2001-2005 рр.		2007 р.		2008 р.	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Всього по рослинництву	226517,2	73,1	324602,9	80,1	615066,5	84,9	957523,4	85,8
У т.ч. зернові культури, тис. грн.	138871,4	44,8	177772,4	43,9	254149,3	35	532666,4	47,7
олійні культури, тис. грн.	3615,6	1,2	39152,1	9,9	38873,1	5,4	97944,9	9,0
цукрові буряки,	81178,4	26,2	92646,4	22,9	292049,3	40,3	281295,7	25,0

тис. грн.								
картопля, тис. грн.	629,7	0,2	7461,9	1,9	21151,9	2,9	26816,1	2,0
овочі, тис. грн.	1591,2	0,5	3649,9	0,9	7491,7	1,1	17330,9	2,0
плоди і ягоди, тис. грн.	630,9	0,2	921,9	0,4	1351,2	0,2	1469,4	0,2
Всього по тваринництву:	83339,1	26,9	80621,9	19,9	109587,8	15,1	158579,6	14,2
у т.ч.: худоба і птиця, тис. грн.	52915,6	17,1	45300,9	11,1	53856,5	7,3	88038	7,9
молоко, тис. грн.	26263,9	8,5	24274,1	5,9	32358,4	4,5	42260,3	3,8
яйця, тис. грн.	4159,6	1,3	11844,9	2,9	23372,8	3,3	28281,3	2,5
Разом:	309856,3	100	405224,8	100	724654,3	100	1116103,0	100

Виявлено негативну тенденцію - у структурі товарної продукції суттєво зменшилася частка доходів від м'ясо-молочного скотарства і свинарства. Це вказує на те, що в області назріла нагальна потреба розробки комплексної програми розвитку галузей тваринництва і суттєво збільшити обсяги виробництва і продажу цієї продукції на основі посилення концентрації та спеціалізації сільського господарства. Сільськогосподарські підприємства, які ще в недалекому минулому були основними виробниками тваринницької продукції, поступилися місцем особистим селянським господарствам, які у 2008 р. виробили 85,5 % молока, 70 — яловичини, 90 — свинини та 56 % яєць. В аграрних підприємствах різко скоротилося поголів'я всіх видів худоби і птиці, зменшилися обсяги виробництва і продажу продукції галузей тваринництва. Для порівняння економічної ефективності залежно від виробничого напрямку виробництва продукції провели аналіз різних типів господарств (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльний аналіз ефективності виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області за 2008 р.

Показники	Всього господ. на виробництві молока	У т.ч. господарства		Всього госп. на вироб. м'яса яловичини	У т.ч. господарства	
		Агрофірма «Горинь» Лановецького р-ну	ТЗОВ "Новосілка" Піволочького р-ну		Агрофірма "Дружба" Тербовлянськ. Р-н	ТЗОВ "Новосілка" Піволочького р-ну
1	2	3	4	5	6	7
Кількість підприємств, од.	52	1	1	65	1	1
Середньорічне поголів'я, гол.	140	1035	48	257	298	150
Розмір підприємств за площею с/г угідь, га	2062	5921	1121	1938	5566	1121
На 100 га земельних угідь:						
щільність поголів'я спец. Галузі, гол.	6,8	17,5	4	15,4	5,4	13,4
вкладено коштів у галузь, тис.грн.	26,1	86,7	133	18,4	63,5	25,7
продано продукції, ц	194,4	799	73	32,1	12,1	81,5
отримано доходу, тис. грн.	30,2	162,9	-2,7	-16,7	11,0	36,1

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
Частка виручки від спеціалізації галузі у загальній виручці господарства, %	10,7	30,9	4,0	5,8	5,4	19,7
Собівартість 1 ц продукції, грн.	109,3	97,36	132,0	849,9	587,5	807,6
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн.	155,3	201,8	99,0	519,8	908,2	442,6

Встановлено, що господарства із більшим ступенем концентрації та рівнем спеціалізації головних галузей добиваються кращих економічних результатів.

Для прикладу, агрофірма «Горинь» Лановецького району, спеціалізується на виробництві молока. Там утримують 1035 корів з надосм 5095 кг за 2008 р.

Висока продуктивність корів та спеціалізація галузі сприяли ефективному розвитку економіки. Там на 100 га сільськогосподарських угідь отримали прибутку від спеціалізованої галузі – 79,6 тис. грн., на 1 ц молока – 99,06 грн.

Рентабельність молочної галузі становила 97%, що значно вище ніж в середньому по господарствах молочного напрямку.

Аналогічна тенденція спостерігається і на виробництві м'яса яловичини та свинини.

Високу економічну ефективність виробництва молока залежно від рівня концентрації й спеціалізації ілюструють дані, наведені у таблиці 3.

Таблиця 3

Вплив концентрації поголів'я корів на економічну ефективність виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах суспільного сектора Тернопільської області [7, с. 236]

Показники	Групи підприємств за кількістю корів на господарство, гол.				
	I до 100	II 101-200	III 201-300	IV 301 і більше	у т.ч. "Україна" Підволочиського р-ну
1	2	3	4	5	6
Кількість підприємств, од.	43	18	4	5	1

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6
Кількість корів на господарство, гол.	34	144	214	532	500
Вироблено молока:					
на підприємство, ц	744	4492	7017	26645	25368
на середньорічну корову, кг	2188	3119	3279	5008	5074
Затрати на 1 ц молока:					
коштів, грн.	111,63	91,08	79,94	90,77	88,08
- праці, люд.-год.	11,6	8,1	5,4	5,2	5,1
Товарність молока, %	65,7	77,4	71,6	89,9	78,9
Повна собівартість реалізованого 1 ц молока, грн.	119,02	99,30	88,70	96,02	93,53
Реалізаційна ціна 1 ц молока, грн.	93,83	99,81	94,31	128,09	133,87
Отримано прибутку (- збитку), грн.:					
- на корову	-365,8	12,3	131,9	1442,5	5357,5
- на 1 ц реалізованого молока	-25,19	0,51	5,61	32,07	40,34
Рентабельність (-збитковість) галузі, %	-21,2	0,5	6,3	33,4	43,1

Так, наприклад, у першій групі господарств, де була найменша концентрація тварин молочного стада – 34 корови, молочна галузь була збитковою. Підвищення концентрації поголів'я корів супроводжувалось зростанням економічної ефективності виробництва молока. Порівняно найвищої ефективності молочної галузі, як видно з таблиці, досягнуто у господарствах четвертої групи, де середня кількість корів становила 532 голови, або в 15,6 рази більше ніж у господарствах першої групи.

На жаль, молочне стадо з поголів'ям до 200 голів використовують в основній масі господарств (87,1%). В цих господарствах, як видно з таблиці 3, висока трудомісткість і собівартість виробництва молока.

Важливою проблемою підвищення якості молока для більшості аграрних підприємств є те, що в них доїння корів проводиться вручну, не має облаштованих молочних блоків і, як результат, вироблене молоко є низької якості, високої собівартості, а молочна галузь залишається збитковою. При такій системі утримання корів і технології виробництва, як показує практика, навантаження на основного працівника, зайнятого у молочному скотарстві громадського сектора регіону становить 7–8 корів, а доярка обслуговує тільки до 15 корів, тоді як в кращих господарствах цей показник у 5–8 разів вищий [5, с.284].

В області лише вісім підприємств (7,8%) дояють у молокопровід, 35 підприємств (33,9%)

використовують доільні переносні апарати.

Все це свідчить про нагальну потребу реконструкції наявних і будівництва нових молочних ферм, широкомасштабного використання прогресивних, енергозберігаючих технологій виробництва, вдосконалення системи організації та оплати праці, раціонального використання наявних ресурсів і на цій основі ефективного розвитку молочного скотарства.

Висновки. Дослідження показали, що саме великі, спеціалізовані молочнотоварні ферми спроможні організувати виробництво високоякісного молока.

Це є підставою зробити висновок, що у Тернопільській області, як і в інших регіонах України, необхідно розвивати молочне скотарство саме на великих спеціалізованих фермах з високою концентрацією виробництва. Тільки такі господарства можуть встояти у конкурентному середовищі, виробляти високоякісну продукцію, яка відповідає вимогам СОТ.

Література.

1. Дудар Т.Г., Голомша Н.Е. Ринок молока та молочних продуктів: становлення і перспективи розвитку. - Львів: "Українські технології", 2001. – 124 с.
2. Канівський П.К. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 348 с.
3. Канівський П.К. Розвиток спеціалізації сільськогосподарського виробництва в Україні // Агроінком. - 2007. - № 9-10. - С. 24-28.
4. Касьянов Л.І. Основні напрями спеціалізації тваринництва і їх економічна ефективність. К.: "Урожай" – 1971 - 222 с.
5. Пархомець М.К. Організаційно-економічні основи розвитку молокопродуктового підкомплексу в ринкових умовах: [Монографія]. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 345 с.
6. Сільське господарство в Тернопільській області. Статистичний збірник. Тернопіль, 2005. – 148 с.
7. Статистичний щорічник Тернопільської обл. за 2008 р. Тернопіль, - 2008. – 463 с.